

ההרים הגבוהים

וְהַמַּיִם גָּבְרוּ מְאֹד מְאֹד עַל הָאָרֶץ וַיִּכְסּוּ כָּל הַהָרִים הַגְּבוּהִים אֲשֶׁר תַּחַת כָּל הַשָּׁמַיִם: חֲמֵשׁ עָשָׂר אַמָּה מִלְמַעְלָה וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם וַיִּכְסּוּ הַהָרִים: (בראשית ז יט-כ).¹

רש"י בראשית פרקים ז פסוקים יא, יב, כ; פרק ח פסוקים ד ה

"בחוּדש השני בשבעה עשר לחודש" ... נבקעו כל מעניינות תהום רבה" - רבי אליעזר אומר זה מרחשון, רבי יהושע אומר זה אייר.² ... "ויהי הגשם על הארץ" - ולהלן הוא אומר (פסוק יז) "ויהי המבול!" אלא כשהורידן, הורידן ברחמים, שאם יחזרו יהיו גשמי ברכה, וכשלא חזרו היו למבול: "ארבעים יום וגו'" - ... נמצאו ארבעים יום פְּלִים בכ"ח בכסליו.³

"חמש עשרה אמה מלמעלה גברו המים" - למעלה של כל גובה כל ההרים, לאחר שהושוו המים לראשי ההרים.⁴ "ויוחסרו המים מקצה חמישים ומאת יום" - התחילו לחסור, והוא אחד בסיון. "וַתִּנְחַן הַתֵּבָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּשִׁבְעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ עַל הַרֵי אֶרֶץ" - בחודש השביעי - סיון והוא שביעי לפְּסָלוֹ שבו פסקו הגשמים: "וְהַמַּיִם הָיוּ הַלּוֹךְ וְחָסָרוּ עַד הַחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי בְּעֲשִׂירֵי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ נִרְאוּ רְאֵשֵׁי הַהָרִים" - זה אב, שהוא עשירי למרחשון שהתחיל הגשם.⁵

רמב"ן בראשית פרק ח פסוק ד – חולק על רש"י

"ותנח התבה בחודש השביעי בשבעה עשר יום לחודש" - כתב רש"י מכאן אתה למד שהיתה משוקעת במים י"א אמה, כפי החשבון הכתוב בפירושו, והוא כן בבראשית רבה (לג ז). אבל כיון שרש"י מדקדק במקומות אחרי מדרשי ההגדות וטורח לבאר פשטי המקרא, הרשה אותנו לעשות כן, כי שבעים פנים לתורה. ומדרשים רבים חלוקים בדברי החכמים.⁶

¹ כיסוי ההרים הגבוהים ע"י המים, מסמל את שיא המבול ומשלים את כיליון עולם החי על פני הארץ, ככתוב בהמשך שם: "וַיִּגְוַע כָּל בְּשֵׂר הָרֵמֶשׂ עַל הָאָרֶץ בְּעוֹף וּבַבְּהֵמָה וּבַחַיָּה וּבְכָל הַשָּׂרֵץ הַשָּׂרֵץ עַל הָאָרֶץ וְכָל הָאֲדָם: כָּל אֲשֶׁר נִשְׁמַת רוּחַ חַיִּים בְּאִפּוֹ מִכָּל אֲשֶׁר בָּחַרְבָה מֵתוֹ: וַיִּמַח אֶת כָּל הַיְקִים אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה עַד רֶמֶשׂ וְעַד עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיִּמָּחוּ מִן הָאָרֶץ וַיִּשְׁאֲרֶה אֲדָם וְאֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתֵּבָה". (גם הצומח הושמד. לפי הפשט ולפי מדרש בראשית רבה לו ג שנח "הכניס עמו זמורות ונטיעות, ויחורים של תאנה, וגרופיות לזיתים"). לאחר 40 ימי גשם ופרץ תהומות רבה פסק הגשם ושקטו התהומות, אך העולם נשאר מכוסה מים במשך 150 + 60 ימים נוספים לפי חשבון שנראה ברש"י להלן.

² זו המחלוקת הראשית בין רבי אליעזר שאומר שבתשרי נברא העולם ובין שיטת ר' יהושע שבניסן נברא העולם – מחלוקת עליה כבר עמדנו מספר פעמים. ראו דברינו [יום הרת עולם](#) בראש השנה. ואנו נמשיך, עם רש"י בשיטת ר' אליעזר שכמותו נקבע להלכה. והרוצה לקיים את שיטת ר' יהושע, יוסיף להלן שבעה חודשים בכל מקום: אייר במקום חשוון, סיון במקום כסלו, תמוז במקום טבת וכו'.

³ ורש"י מדקדק שם שהייתה זו שנה כסדרה, היינו חשוון של 29 יום: "הרי שנים עשר ממרחשון ועשרים ושמונה מכסליו". האם הייתה בכלל משמעות לחודשים בתקופה בה מן הסתם לא נראתה הלבנה כלל. עפ"י התפיסה המקובלת, הלוח העברי המשלב את חודשי הלבנה עם שנת השמש, ניתן לבני ישראל ביציאת מצרים. נראה לומר שהחידוש של "החודש הזה לכם" הוא רק הקביעה של ניסן כראש לחדשים (פיצוי לר' יהושע) בעוד שהלוח "למועדים ושנים" היה כבר מיוסד מבריאת העולם (בראשית א זד).

⁴ פעמיים "ויכוסו ההרים". כיסוי אחר כיסוי. תחילה נעלמו כל ראשי ההרים ואח"כ עוד התגברו המים 15 אמה מעל ראשי ההרים.

⁵ תאריכי המבול העיקריים בשיטת רש"י עפ"י שיטת ר' אליעזר וסדר עולם רבה הם: יז בחשוון מתחיל המבול, ארבעים יום ירד הגשם ונבקעו תהומות רבה עד כח בכסלו שאז הגיעו המים לשיא של 15 אמה מעל ראשי ההרים הגבוהים. מצב זה נשאר כך 150 יום, עד א' בסיון. בא' בסיון החלו המים לסגת בקצב של אמה לארבעה ימים, לפיכך רק אחרי 60 יום החלו שוב לבצבץ ראשי ההרים (התיבה שהייתה משוקעת לפי חשבון שעושה שם רש"י 11 אמות בתוך המים נחה על הרי אררט כבר ביז בסיון, אבל ראשי ההרים טרם נראו). רק ארבעים יום אחרי כן, שולח נח את העורב ובעקבותיו את היונה. מה שחשוב לעניינינו הוא ש-210 ימים (לפחות), מסוף חודש כסלו ועד ראש חודש אב (אם בכלל הייתה כאמור לעיל משמעות לחודשי השנה ועונותיה בתקופת המבול), היה כל העולם מכוסה מים ושומם. הגשם פסק, אך שום דבר לא נראה באופק מלבד שטיח אינסופי של מים (עם גופות צפים?). שקט מפחיד ניסר בחלל העולם ונקל להבין את החרדה הקשה של יושבי התיבה. שלא לדבר על מראה ההרס הנורא שנתגלה להם כאשר התגלתה היבשה בהדרגה.

⁶ לרמב"ן שיטה אחרת בכל חישוב תאריכי המבול, כולל חישוב מדעי של יציבות התיבה במים, כמה ממנה היה משוקע, ואנו לא ניכנס לחישובים אלה, הרוצה, מוזמן לעשות זאת בעצמו. הבאנו את דברי רמב"ן אלה כאתנחתא קלה להתבונן בלשון הראשונים הצחה, כיצד הם חולקים האחד על השני בלשון מנומסת ואסרטיבית כאחת, (חילוקי רמב"ן ורש"י במיוחד, הם מאושיית פירוש המקרא). ראו גם דברי רמב"ן בהקדמתו לספר המצוות כשהוא בא לחלוק על הרמב"ם: "והנני עם חשקי וחפצי להיות לראשונים תלמיד, לקיים דבריהם ולהעמיד, לעשות אותם לצווארי רביד ועל ידי צמיד, לא אהיה להם חמור נושא ספרים תמיד. אבחר דרכם ואדע ערכם. אך באשר לא יכילו רעיוני, אדון לפנייהם בקרקע אשפוט למראה עיני. ובהלכה ברורה לא אשא פנים בתורה. כי ל"י יתן חכמה בכל הזמנים ובכל הימים. לא ימנע טוב להולכים בתמים". ראו גם אזהרתנו בסוף הקדמתו לקורא ולמתבונן בפירושו לתורה שלא להיגרר אחר רמזים וסתרי תורה: "אבל יחזו בפירושינו חידושים בפשטים ומדרשים ויקחו מוסר מפי רבותינו הקדושים". ועד כאן באתנחתא דרמב"ן.

בראשית רבה לג ו פרשת נח – ארץ ישראל לא הוצפה במבול

"ויוסף שלח את היונה ותבוא אליו היונה לעת ערב והנה עלה זית טרף בפייה" (בראשית ח יא) - ... מהיכן הביאה אותו? רבי אבא בר כהנא אמר: מְשֻׁבְּשׁוּשִׁים שבארץ ישראל הביאה אותו.⁷ רבי לוי אמר: מהר מְשֻׁבְּשָׁה הביאה אותו, שלא הוצפה ארץ ישראל במבול. והוא שהקב"ה אומר ליחזקאל: "אֶרֶץ לֹא מְטַהֶרֶה הִיא לֹא גִשְׁמָה בְּיוֹם זָעַם" (יחזקאל כב כד).⁸

בראשית רבה לב י פרשת נח – הוויכוח עם השומרוני על הר גריזים

"והמים גברו מאד מאד על הארץ ויכוסו כל ההרים הגבוהים" (בראשית ז יט) - רבי יונתן עלה להתפלל בירושלים. עבר בפֶּלְטָנוֹס זה⁹ וראהו שומרוני אחד.¹⁰ אמר לו (השומרוני לר' יונתן): להיכן אתה הולך? אמר לו: לעלות ולהתפלל בירושלים. אמר לו: לא טוב לך להתפלל בהר ברוך זה ולא באותה אשפה!¹¹ אמר לו (ר' יונתן): למה הוא ברוך? אמר לו: שלא הוצף במי המבול. נתעלמה מעיני ר' יונתן לשעה ולא השיבו.¹² אמר לו חֲמָרוֹ:¹³ תרשיני ואני משיבו. אמר לו: הן.¹⁴ אמר לו: אם מן ההרים הגבוהים הוא, הרי כתוב: "ויכוסו כל ההרים הגבוהים". ואם מן הנמוכים הוא, לא השגיח בו המקרא ולא החשיבו כלום.¹⁵ מיד ירד לו ר' יונתן מעל החמור והרכיבו ג' מילין, וקרא עליו ג' מקראות: "לא יהיה בך עקר ועקרה ובבהמתך" (דברים ז יד) - אפילו בַּבְּהֵמָה שבתם. "כפלח הרמון רקתך מבעד לצמתך" (שיר השירים ד ג) - אפילו הריקים שבתם רצופים תשובות כרימון. וגם זה: "כל כלי יוצר עליך לא יצלח וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיע" (ישעיה נד יז).¹⁶

תוספות מסכת זבחים דף קיג עמוד א – הרי ארץ ישראל כוסו בהבל המים

לא ירד מבול לארץ ישראל - תימה והכתוב: "ויכוסו כל ההרים הגבוהים אשר תחת כל השמים" (בראשית ז) ובבראשית רבה אמרינן דר' ישמעאל ב"ר יוסי ובהמי אחד היו הולכין בדרך...¹⁷ ושמא יש לומר דויכוסו כל

⁷ שְׁבֻשׁ או שְׁבֻטוּט הוא ענף צעיר ורך שגדל על העץ. אולי גלגול של שביט.

⁸ ראו גמרא זבחים קיג ע"א שנושא זה, אם ירד המבול גם בארץ ישראל או לא, הוא מחלוקת בין שני אמוראי ארץ ישראל מובהקים: ר' יוחנן וריש לקיש לעניין טומאה (בדין מקום שריפת פרה אדומה): " ... אמר לו רבי יוחנן: והלא כל ארץ ישראל בדוקה היא (ואין צורך למקום מיוחד הבדוק מטומאה לשריפת הפרה), שטיינזלץ. במאי קמיפלגי? מר סבר: ירד מבול לארץ ישראל, ומר סבר: לא ירד. אמר ר' נחמן בר יצחק: ושניהם מקרא אחד דרשו: בן אדם אמר לה את ארץ לא מטהרה היא לא גושמה ביום זעם - רבי יוחנן סבר: אתמוהי מתמה קרא, ארץ ישראל מי לא מטהרה את? כלום ירדו עליך גשמים ביום זעם? וריש לקיש סבר: כפשטיה, ארץ לא מטהרה את, מי לא ירדו עליך גשמים ביום זעם?". ראו בגמרא בבא מציעא פה ע"ב שריש לקיש היה מציין מערות קבורה. מדרש בראשית רבה הארץ-ישראל הולך בשיטת ר' יוחנן. אך אין הדברים פשוטים.

⁹ שם מקום ליד הר גריזים המקודש לשומרונים. פלנטוס = נבלוס? ראו שם המקום: נפולין בנוסח דברים רבה (להלן בהערה 16).

¹⁰ בנוסחאות אחרות - כותי.

¹¹ שירושלים הייתה אז חרבה ומקום מושפל ומוזנח.

¹² אולי משום שר' יונתן מחזיק בשיטת ר' יוחנן ובראשית רבה לעיל שארץ ישראל לא הוצפה במי המבול וממילא הר גריזים בתוכה.

¹³ האדם שהנהיג את החמור של ר' יונתן. ובנוסחאות אחרות: הַבְּהֵם.

¹⁴ ר' יונתן נתן לחמורו רשות להשיב לשומרוני.

¹⁵ ונשאר השומרוני ללא מענה, כך יש להשלים. והחמור או הבהם מה סבר? כשיטת ריש לקיש שארץ ישראל כן הוצפה במבול? וארץ ישראל "אינה בדוקה" מטומאה? נראה שהיפוי במדרש זה הוא שלתוך השיח הלמדני 'מתפרץ' אדם פשוט שקורא את הפסוקים בפשוטם ולא מכיר את כל השיח הדרשני-למדני. אדם שעונה בשכל פשוט מקריאת פסוקי המקרא. או שנאמר שכל זה הוא רק לדחיית השומרוני בדומה למדרשים: "לזה דחית בקש" (כאחד מהסברי התוספות שלהלן).

¹⁶ בשל ציטוט הפסוק מפרשת עקב נמצא מדרש זה גם בדברים רבה ג ו פרשת עקב, ובשל ציטוט הפסוק משיר השירים, נמצא מדרש זה גם בשיר השירים רבה פרשה ד סימן ב. הנוסח בשיר השירים רבה דומה מאד לזה של בראשית רבה שהבאנו (שניהם בארמית ואנחנו הבאנו את הנוסח המתורגם (חזרה) לעברית עפ"י מהדורת א. א. הלוי, הוצאת מחברות לספרות). הנוסח בדברים רבה, שהוא במקור בעברית, מורחב ועשיר יותר, בעיקר בדיאלוג שבין ר' יונתן והשומרוני (הכותי), לפיכך נביאו כאן: "לא יהיה בך עקר ועקרה - אמר ר' יונתן: עקר ועקרה מן התשובה. מעשה ברבי יונתן שהיה מהלך אצל נְפֹלִין של כותים והיה רוכב על החמור והבְּהֵם עמו. נתלווה להם כותי אחד, הגיעו אצל הר גריזים. אמר אותו כותי לרבי יונתן: רבי, מהו זה שההר הזה קדוש הוא? א"ל רבי יונתן: למה הוא קדוש? אמר לו אותו הכותי: שלא לקה במי המבול. אמר לו: מנין לך? אמר לו: לא כך כתיב: בן אדם אמור לה את ארץ לא מטהרה היא לא גושמה ביום זעם (יחזקאל כב כד). אמר לו רבי יונתן: אם כן, היה לו להקב"ה לומר לנח לעלות להר הזה ולא ליגע ולעשות תיבה! אמר לו: לא עשה אלא לנסותו. שתק ר' יונתן. אמר לו הַבְּהֵם: תן לי רשות לומר לו דבר אחד. אמר לו: אמור. אמר לו אותו הבהם: אין ההר הזה תחת השמים? אמר לו אותו הכותי: אלא חוץ לשמים? אמר לו: לא כתוב: חמש עשרה אמה מלמעלה גברו המים ויכוסו כל ההרים הגבוהים אשר תחת כל השמים (בראשית ז יט-ב)? מיד ירד רבי יונתן מן החמור והרכיבו ארבעה מילין וקרא עליו הפסוק הזה: וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיע (ישעיה ז ד). הוי: לא יהיה בך עקר ועקרה ובבהמתך - מהו ובבהמתך? ובבהמים שלך". האם ר' יונתן והבהם שלו מסכימים לבסוף לדעת ריש לקיש שגם ארץ ישראל לקתה במבול? כך או כן, באשר לסיומת המדרש, ראו כדוגמא נוספת הכבוד שרחש ר' אלעזר לזְבָנִים ולתְבָנִים שהקדימו לעבודתם, עוד לפני שהוא השכים לבית המדרש: "אנחנו לא נזבלים ולא נתבנים - אפילו כתבנים אפילו כזבלים" (שיר השירים רבה פרשה א סימן ט). ראו גם דברינו מפי **כובסים ואורגים** בדפים המיוחדים.

¹⁷ כאן מביא תוספות את הסיפור הנ"ל על ר' יונתן (ר' ישמעאל בר' יוסי בגרסת תוספות) והבהמי שמצטט לכותי את הפסוק: "ויכוסו כל ההרים הגבוהים".

ההרים היינו ששלט הבל המבול בכל מקום כדאמרין לקמן דמתו בהבלא, ואותו כותי היה רוצה לומר שלא היה שם לא הבל ולא שום דבר.¹⁸

ספרי דברים פרשת ראה פסקא ס – עבודה זרה בראש ההרים הרמים

"אשר אתם יורשים אותם את אלהיהם" - מפני מה אתם יורשים את אלהיהם? שלא תעשו כמעשיהם ויבואו אחרים וירשו אתכם.¹⁹ רבי יוסי הגלילי אומר: יכול אפילו עובדים את ההרים ואת הגבעות, אַתְּ מצוּוה לאבדם? תלמוד לומר: "על ההרים הרמים ועל הגבעות ותחת כל עץ רענן" - אלהיהם תחת כל עץ רענן ולא עץ רענן, אלהיהם, אלהיהם על הגבעות ולא הגבעות אלהיהם.²⁰ ומפני מה אֶשְׁרָה אסורה? מפני שיש בה תפיסת יד אדם, וכל שיש בו תפיסת יד אדם אסור.²¹ אמר רבי עקיבה אני אהיה אבין לפניך: כל מקום שאתה מוצא הר גבוה וגבעה נשאה ועץ רענן, דע שיש שם עבודה זרה. לכך נאמר: "על ההרים הרמים ועל הגבעות ותחת כל עץ רענן."²²

בראשית רבה צט א פרשת ויחי – למה ניתנה התורה על הר סיני

"לְמַה תִּנְצְדוֹן הָרִים גְּבֻנִים הָהָר הַזֶּה לְשִׁבְתוֹ אֶף ה' יִשְׁכֵּן לְנֶצַח" (תהלים סח יז) - ר' יוסי הגלילי ור' עקיבא. רבי יוסי הגלילי פתר המקרא בהרים. בשעה שבא הקב"ה ליתן תורה בסיני, היו ההרים רצים ומדיינים אלו עם אלו. זה אומר: עלי התורה ניתנת! וזה אומר: עלי התורה ניתנת! תבור בא מבית אלים וכרמל מאספמיא ... אמר הקב"ה: "למה תרצדון הרים גבנונים?" - כולכם הרים גבוהים, אלא כולכם גבנונים²³ ... כולכם נעשתה עבודה זרה על ראשיכם. אבל סיני, שלא נעשתה עבודה זרה עליו: "ההר חמד אלהים לשבתו", ויירד ה' על הר סיני", (שמות יט). אע"פ כן: "אף ה' ישכון לנצח" (תהלים שם) - בבית העולמים.²⁴

¹⁸ בעלי התריסין הלמדנים, תוספות על הדף במסכת זבחים, 'לא מוותרים' ולא מוכנים לקבל את הצעתנו בקשר לתשובת הבהמי - לראותה כ'אגדה פשוטה' - והם מעמתים את הדרשות שארץ ישראל לא לקתה במבול עם הסיפור של ר' יונתן והבהמי. תוספות מציע את הפתרון שהבל המים כיסה את ראשי ההרים בארץ ישראל, לא המים עצמם (וגם מציע שאולי הכל "דחיה בקש" כפי שצינו לעיל). ראו גם פירוש רמב"ן לבראשית ח יא, שגם הוא 'לא מוותר' ומציע שהמים שירדו בשאר העולם התגלגלו ובאו לארץ ישראל שהרי "אין סביב ארץ ישראל גדר לעכב המים שלא יבואו בה". אבל מטרתו היא אחרת. רמב"ן מנסה להסביר את עלה הזית שמצאה היונה "משבשושים שבארץ ישראל". כך הוא מבין את שיטת ר' לוי בבראשית רבה, היא שיטת ר' יוחנן בגמרא זבחים: "והנה לדעת רבי לוי, מפני שלא ירד בארץ היא הגשם השוטף ולא נפתחו עליה ארובות השמים, נשאר בה האילנות, ובכל העולם נשברו ונעקרו במבול ומטרות עזו". הצמחייה בארץ ישראל לא הושמדה במבול. גם אם כוסו ראשי ההרים גם בהבל המים או במים ממש!

¹⁹ עברנו ל'הרים גבוהים' בעניין אחר. ניתוק מעבודה זרה הוא התנאי להיצמדות לארץ.

²⁰ ההרים עצמם, הגבעות, אפילו העצים שנטעו עליהם - אין הם עצמם עבודה זרה. רק מה שנבנה עליהם ויוחד לשם כך.

²¹ תפיסת יד או תפושית יד, פירושה שהאדם נטע את עץ האשרה לשם עבודה זרה וכך גם בית שהוקם לשם עבודה זרה בראש ההר. ראו בגמרא עבודה זרה מה ע"א שרבי יוסי הגלילי מסכים שאם: "נטעו ולבסוף עבדו" זו תפיסת יד והיא אסורה.

²² ראו נוסח מדרש ספרי זה במסכת עבודה זרה, פרק ג משנה ה בלשון דומה וכבר הרחבנו לדון בו בדברינו [בין עבודה זרה לטבע - שיטת ר' יוסי הגלילי](#) בפרשת ראה. כאן נסביר בקצרה. במקומות רבים מזהירה התורה על עבודה זרה המצויה בראשי ההרים "ותחת כל עץ רענן". לא רק של הגויים, אלא גם הרבה בתוכחות הנביאים לעם ישראל. ראו ישעיהו נז ז: "על הר גבה ונשא שמת משכבך גם שם עלית לזבח זבח", ירמיהו ג ו: "אשר עשתה משבה ישראל הלכה היא על כל הר גבה ואל תחת כל עץ רענן ותזני שם" ועוד. הביטוי השכיח במקרא הוא "הרים רמים", המקביל ל-"הרים גבוהים". הדעת נותנת שכיסוי ראשי ההרים במבול בא לעקור את אותה עבודה זרה, למחות כל זכר למרד בקב"ה שהוצב דווקא על המקומות הגבוהים. בדומה לחטא דור הפלגה שבא אחרי המבול וחתר גם הוא לגובה וכאילו לא נלמד שום לקח. ראו דברינו [בין דור המבול לדור הפלגה](#) בפרשה זו. דבריו של ר' עקיבא בעניין: "כל מקום שאתה מוצא הר גבוה וגבעה נישאה - דע שיש שם עבודה זרה", הם נחרצים וברורים. בידוע שבכל מקום גבוה ונישא יש עבודה זרה גם אם אינה בולטת למראית עין! אבל ר' יוסי הגלילי מציב 'גבולות זרה' ברורים: הטבע כשלעצמו, הדומם והצומח, איננו ולא יכול להיות עבודה זרה. ראו סיוע לר' יוסי ממכילתא דרבי ישמעאל משפטים - מסכתא דנזיקין פרשה יז: "יש אומרים: באותותיה ניתנה תורה, שלא יהו ישראל אומרים: הואיל ואנו מצוין על עבודה זרה נהא בולשין בבורות שיחין ומערות, תלמוד לומר: על ההרים הרמים - על הגלילים ולא על הסתרים". על פי ר' עקיבא, אפשר להסביר מדוע כוסו ראשי ההרים במבול ונמחה כל אשר עליהם. על פי ר' יוסי הגלילי, הייתה זו אולי השחתת יתר שאינה נחוצה להלכה. אך שימו לב שכל זה בהלכה שלאחר מתן תורה, לאחר המבול.

²³ היינו בעלי מומים כמו שהוא מביא ראייה שם בקטע שהשמטנו מבני אדם בעלי מומים בספר ויקרא כא כ: "או גיבן או דק וכו'".

²⁴ כנגד ההרים הגבוהים עליהם מושמת עבודה זרה, עומדת נמיכות הקומה של הר סיני שעליו ניתנה התורה. ראו הביטוי "הרים רמים" שהיא המקבילה ל'הרים גבוהים' גם בהלכות נגיעים שמגיעים לאדם עקב גאוה ויהירות, גמרא סוטה ה ע"ב (שבועות ו ע"ב): "ולשאת ולספחת - אין שאת אלא לשון גבוה, שנאמר: ועל כל ההרים הרמים ועל כל הגבעות הנשאיות". גאוה ויהירות - פוסלות. מום גופני - כשר וראוי. האם מכאן נלמד ש'הרים גבוהים' הם דבר פסול בכל מקרה? הר סיני השפל הוא רק תחנה בדרך להר ה' בירושלים, אף ה' ישכון לנצח". מה עם הר ה' עליו ניבא ישעיהו ב ב: "והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים ונשא מגבעות ונהרו אליו כל הגוים"? עד שניתן תשובה לשאלה ב: ראו המשך מדרש זה במקור, עד סופו. המדרש פותח בכותרת: ר' יוסי הגלילי ור' עקיבא, אך אנחנו הבאנו רק את דרשת ר' יוסי הגלילי על ההרים הגבוהים הנוגעת לנושא שלנו. בהמשך המדרש מובאת דרשת ר' עקיבא שמסביר את הפסוק בתהלים על השבטים שהיו רבים ביניהם בחלקו של מי יבנה בית המקדש. וזכה בנימין משום שהוא לא השתתף במכירת יוסף (והאחים נקראים הרים גבנונים - גנבים!). רבי עקיבא מעדיף דרשה על השבטים ולא על ההרים. לר' יוסי הגלילי אין בעיה להעביר קו בין הר ובין הר. האם אפשר לחבר את מחלוקת ר' עקיבא ור' יוסי הגלילי במדרש זה עם מחלוקתם במדרש ספרי הקודם? נשמח מאד לשמוע תגובות והצעות.

ספרי דברים פרשת ואתחנן פיסקא כח – הר גבוה, טוב ונכון

"ההר הטוב הזה והלבנון" (דברים ג כה) 25 - הכל קראו אותו הר. אברהם קראו הר, שנאמר: "אשר יאמר היום בהר ה' יראה" (בראשית כב יד), 26 משה קראו הר, שנאמר: "ההר הטוב הזה", דוד קראו הר, שנאמר: "מי יעלה בהר ה' " (תהלים כד ג), 27 ישעיה קראו הר שנאמר: "וְהִיָּה בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים נֶכּוֹן יְהִיָּה הַר בְּיַת ה' בְּרֹאשׁ הַהָרִים וְנִשְׂא מְגֻבְעוֹת וְנִהְרֹו אֵלָיו כָּל הַגּוֹיִם" (ישעיה ב ב, מיכה ד א) 28, גוים קראו אותו הר, שנאמר: "וְהִלְכוּ עַמִּים רַבִּים וְאָמְרוּ לְכוּ וְנַעֲלֶה אֵל הַר ה' אֵל בֵּית אֱלֹהֵי יַעֲקֹב וְיִרְנוּ מִדְרָכָיו וְנִלְכֶה בְּאַחֲרֵיתוֹ כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וְדָבַר ה' מִירוּשָׁלַם" (ישעיה ב ג). 29

ישָׁבְעוּ עַצֵּי ה' אֲרָזֵי לְבָנוֹן אֲשֶׁר נָטַע: אֲשֶׁר שָׁם צַפְרַיִם יִקְנְנוּ חֲסִידָה בְּרוּשִׁים בֵּיתָה: הָרִים הַגְּבוּהִים לַיַּעֲלִים סְלַעִים מַחְסֶה לַשְּׁפָנִים: (תהלים קד טז-יח). 30

בראשית רבה יב ט פרשת בראשית – ההרים כמקום של חיים "בהבראם"

"אלה תולדות השמים והארץ בהבראם" (בראשית ב ד). אמר רבי יהושע בן קרחה: "בהבראם" – באברהם, בזכותו של אברהם 31 ... א"ר יודן: "בהרים הגבוהים היעלים", אין כתוב כאן, אלא: "הרים הגבוהים ליעלים" (תהלים קד יח) 32 - הרים הגבוהים למה נבראו? בשביל היעלים. מה יעלה זו תשה היא מתייראת מן החיה, 33 ובשעה שהיא מבקשת לשתות, הקב"ה מכניס בה רוח של תזזית והיא מקרקשת בקרניה והיא שומעת קולה ובורחת. 34 "סלעים מחסה לשפנים" (שם) – השפן הזה, מתחבא תחת הנקיקים מפני העוף שהוא פורח, שלא יאכלנו. ומה בשביל דבר טמא ברא הקב"ה את עולמו, בשביל זכותו של אברהם על אחת כמה וכמה! 35

שבת שלום

- 25 בתחוננוי משה להיכנס לארץ: "אָעֲבֹרָה נָא וְאֶרְאֶה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הֲהִיא הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְבָּנוֹן".
 26 ויצחק קראו שדה ויעקב קראו בית (מדרש תהלים פא). וגם הבית נישא בראש ההר כפי שנראה להלן.
 27 ראו דברינו לראש השנה מי יעלה בהר ה'. דוד לא רק קרא לו הר, דוד קנה את ההר מידי אַרְנֹנָה הַיְבֹוסִי (שמואל ב פרק כד). ראו דברינו קניית הר הבית ביום ירושלים.
 28 ראו ציטוט פסוק זה במקדש הורדוס! המקדש שבנה הורדוס האדומי לאחר שהרג את כל תלמידי החכמים והשימד את שרידי בית חשמונאי ושאל את החכמים מה תקנתו ואמרו לו: "הוא פְּבָה אורו של עולם ... ילך ויעסוק באורו של עולם, דכתיב: ונהרו אליו כל הגוים" (בבא בתרא ד ע"א). מקדש הורדוס היה תקוות מימוש נבואת ישעיהו פרק ב! ראו דברינו בניין הורדוס בפרשת תרומה.
 29 הרי לנו כל שבחיו של ההר כולל מאומות העולם! ואם תאמר שלא נזכר באן הביטוי "הר גבוה", הרי לנו הפסוק בישעיהו מ ט: "על הר גְּבוּהָ עָלֵי לָךְ מִבְּשָׂרְתָּ צִיּוֹן הָרִימִי בְּחַח קוֹלְךָ מִבְּשָׂרְתָּ יְרוּשָׁלַם הָרִימִי אֶל תִּירְאֵי אֲמָרִי לְעָרֵי יְהוּדָה הִנֵּה אֱלֹהֵיכֶם". וביחזקאל פרק יז פסוקים כב-כג: "כֹּה אָמַר אֲדֹנָי ה' וְלִקְחֹתִי אֲנִי מִצִּמְרַת הָאָרֶץ הַרְמָה וְנִתְתִי מִרְאֵשׁ יְנִקוּתִי רַךְ אֶקְטֹף וְשִׁתְלֹתִי אֲנִי עַל הַר גְּבוּהָ וְתוֹלֹל: בְּהַר מְרוֹם וְשָׂרְאֵל אֲשִׁתְלֶנּוּ וְנִשְׂא עֲנָף וְעֵשֶׂה פְרִי וְהָיָה לְאֶרֶץ אֲדִיר וְשִׁכְנֹו תַחְתָּיו כֹּל צִפּוֹר כֹּל כָּנָף בְּצֹל דְלִיתִיו תִּשְׁכְּנָה". הנה עץ ארו אדיר על הר גבוה ותלול במרום ישראל, עץ של ברכה ושלווה. עץ מלא חיים, עץ שעומד בניגוד גמור להרס של המבול. עץ שיביא אותנו למקור הבא והאחרון מספר תהלים, פרק קד: "ברכי נפשי את ה'".
 30 האזכור השני והאחרון של "הרים גבוהים" במקרא (יש גם "הרים רמים" שראינו בעבודה זרה) הוא בתיאור החי וה'צבעוני' של יפי הבריאה, עושרה ואיזונה בפרק קד בתהלים: "בְּרִכְיִי נִפְשֵׁי אֶת ה' ". ראו איזה ניגוד יש כאן בין ההרס הנשקף מההרים הגבוהים של המבול ובין החיוניות והמלאות של הטבע הצומח והחי, דווקא בהרים הגבוהים. לא הרים גבוהים של חורבן ומוות, כי אם הרים של מחסה לחיות הרכות (שפנים), בית גידול לברושים ולארזים (כולל עץ הארז של יחזקאל) ובית קינון לחסידה, ליעלים ושאר בעלי חיים. האם נכתב פרק זה כאנטיתזה למבול? בוודאי. ראו שם: "יָסַד אֶרֶץ עַל מְכוּנָה בַּל תִּמוֹט עוֹלָם וְעַד: תְּהוֹם כְּלָבוּשׁ פְּסִיתוּ עַל הָרִים יַעֲמְדוּ מַיִם: מִן גְּעֻרְתֶךָ יִנְסוּן מִן קוֹל רַעֲמֶךָ יִפְפְּזוּן: יַעֲלוּ הָרִים יִרְדּוּ בְּקַעוֹת אֶל מְקוֹם זֶה יִסְדֹּת לָהֶם: גְּבוּל שְׁמַת בַּל יַעֲבִירוּן בַּל יִשְׁוּבוּן לְכִסּוֹת הָאָרֶץ". המים והאור נותנים חיות לעולם. לא עוד מבול. ראו דברינו השבועה לנח – קץ העונש הטוטאלי בפרשה זו.
 31 בהבראם הן אותן האותיות של אברהם. הוא אברהם שקרא למקום המקדש "הר".
 32 גם כשהמקרא מתאר את הטבע, אין זה תיאור טבע לשמו. המקרא לא אומר: בהרים הגבוהים שוכנים יעלים, כמשפט חייוי פשוט, אלא: ההרים הגבוהים נבראו לשם היעלים – למטרה מסוימת, כפי שהוא ממשיך ודורש.
 33 ניקי הסלע הגבוהים משמשים ליעלים מחסה מחיות טורפות.
 34 כשהיעל צריכה לשתות ונאלצת לרדת מראשי ההרים הגבוהים אל מקווי מים, הקב"ה עושה לה נס שמבין קרניה יוצאת רוח תזזית שמפחידה את חיות הטרף. אלה המים ששכנו מהמבול וחזרו למקומם ותפקידם הטבעי, לתת חיים על הארץ. ראו בראשית רבה לג ד וכן רש"י בראשית ח ב על המעיינות לטובה שלא נסכרו.
 35 סוף דבר, יש לטבע תכלית ומטרה. ברמה הבסיסית, תכלית קיום וחיים לכל חי, גם לבעלי חיים טמאים. שהרי כולם נכנסו לתיבה: "שָׁנִים מְכֹל ... לַחַיּוֹת אִיתֶךָ". אבל התכלית הגבוהה יותר, הטמונה ברגע "בהבראם", היא שיבוא אברהם "ויקבל שכר כולם" ויבנה עולם אנושי מוסרי וצודק, כך שלא יהיה עוד מבול. שלא יימחה שוב "בהבראם". הוא אברהם שקרא למקום המקדש "הר" – "בהר, ה' יראה". ובאשר למבול, ראו דברינו חלילה לך מעשות כדבר הזה בפרשת וירא, בעת שאברהם עומד לבקש על סדום וקובל לפני הקב"ה: "נִשְׁבַּעְתָּ וְאָמַרְתָּ שְׂאִין אֶתָּה מִבִּיא מִבּוֹל לְעוֹלָם, מָה אֶתָּה מַעֲרִים עַל הַשְּׁבוּעָה? אֶתָּמָה! מִבּוֹל שֶׁל מִים אֵין אֶתָּה מִבִּיא, מִבּוֹל אֵשׁ אֶתָּה מִבִּיא? אֵם כֵּן לֹא יִצְאָת יְדֵי הַשְּׁבוּעָה!" (בראשית רבה לט ו). ובכך הגענו לאברהם החותם את פרשת השבוע נח ופותח את פרשת השבוע הבאה עלינו לטובה: לך לך.

וגשמים בעיתם וכתיקונם³⁶

מחלקי המים

מים אחרונים: ראו תלמוד ירושלמי מסכת יבמות פרק א: "שאלו את רבי יהושע: בני צרות מה הן? אמר להן: הרי אתם מכניסין את ראשי בין שני ההרים הגבוהים בין דברי בית שמאי ובין דברי בית הלל בשביל שיריצו את מוחי". דיינו אנו אם הכנסנו ראשנו בין ההרים הגבוהים ויצאנו בשלום.

³⁶ חיכינו עד שאחינו בני בבל ושאר גלויות יחזרו בשלום לביתם (תענית פרק א משנה ג) והשבוע בז' בחשוון נתחיל לשאול על הגשמים בברכת השנים: ותן טל ומטר. היו ראשונים (ריטב"א, רמב"ן ואחרים) שהציעו שכיוון שלאחר החורבן ששוב פסקו עולי רגלים, יש לשאול בארץ ישראל ממוצאי יום טוב האחרון (שמיני עצרת), אך לא כך התקבל להלכה. אולי גם בגלל חקלאי ארץ ישראל המאחרים לקטוף את הכותנה ושאר אסיפות השדה, יש להתמיד במנהג לשאול רק בשבעה בחשוון. וגשמי החורף הראשונים טובים לזית שייתן שמנו הטוב. ראו דברינו [בז' בחשוון שואלים על הגשמים](#).